

ÇATIŞMA ÇÖZÜMLERİ VE ÇÖZÜM SÜRECİNDE KRİZ EVRESİ

FAHRIYE KESKİN KARAGÖL

2009 yılında Gazi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden mezun olduktan sonra aynı yıl Gazi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda yüksek lisansına başlamıştır. "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Türk Dış Politikası'nda Entegrasyon Sürecinde Orta Asya ve Özbekistan" başlıklı tezini tamamlayarak 2013 yılında Sakarya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda doktora eğitimine başlamıştır. Karagöl halen Sakarya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümünde araştırma görevlisi olarak görev yapmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, günümüzde yaygın olarak "Kürt sorunu/me-selesi" şeklinde dillendirilen sorun bağlamında ortaya atılan "Çözüm Süreci"ni değerlendirmektir. Bunu yaparken de son dönemde meydana gelen ve çalışmanın ilerleyen aşamalarında yer verdiğimiz öne çıkan olayları temel alarak, çatışma çözümlerinin çatışmaları gruplandırıldığı perspektif veya aşamalardan birini kullanarak incelemektir. Bu kapsamda, çatışma çeşitleri aşamalarından üçüncüsü olan "kriz" evresi temel inceleme safhası olmuştur. Bugünkü çözüm sürecinin kriz evresine te-kabül ettiği kanısından hareketle bu süreç incelenmeye çalışılmıştır. Çalışmamızda odaklanacağımız aşama, çözüm süreci örneğinden hare-

ketle "kriz" evresi ve kısmen de "şiddetli kriz" evresi olacaktır.

Çözüm Süreci'ne Kısa Bir Bakış

2000'li yıllar boyunca gerek idam cezasının kaldırılması gibi çeşitli hukuki düzenlemelerle gerekse birtakım siyasi ve kültürel açılımlarla ilerletilmeye çalışılan çözüm süreci, zaman içerisinde hükümetin çözüm süreci başlamadan önce çeşitli alanlarda yaptığı iyileştirme politikalarını, eylem planlarını ve stratejilerini (farklı dillerde televizyon yayınları, Kürtçe enstitü açılması vb.) bir çerçeve plan içine sokarken adlandırmada duyduğu sıkıntı ve bunun toplumsal tepki oluşturma ihtimali nedeniyle sürekli sürecin adı konusunda değişikliklere gitmiştir. Örneğin "Kürt Açılımı",

30 Eylül 2013'te yayınlanan Demokratikleşme Paketi Kürtlerin beklediği reformları hayata geçirmede başarılı olamamıştır. Zira Kürt tarafının talepleri ile hükümetin Demokratikleşme Paketi'nde yer verdiği reformlar uyuşmamış, daha doğru bir ifade ile Kürt kesimi için tatmin edici olmamıştır.

“Demokratik Açılım”, “Milli Birlik ve Kardeşlik Projesi” gibi.

2013 yılı çözüm sürecinin hızla başlayıp kısa sürede hızının kesildiği bir süreç olmuştur. 30 Eylül 2013'te yayınlanan Demokratikleşme Paketi Kürtlerin beklediği reformları hayata geçirmede başarılı olamamıştır. Zira Kürt tarafının talepleri ile hükümetin Demokratikleşme Paketi'nde yer verdiği reformlar uyuşmamış, daha doğru bir ifade ile Kürt kesimi için tatmin edici olmamıştır. Nitekim Kürtler, tutuklu bulunan 5 bin KCK'lının serbest bırakılması, Öcalan'ın hapis şartlarının iyileştirilmesi, Kürtçe anadilde eğitim hakkının tanınması, seçim barajının düşürülmesi, örgütlenme, toplanma gibi sivil özgürlükler için sınırların genişletilmesi ve PKK'nın terör örgütü listesinden çıkarılması gibi istekler öne sürerken; hükümet kanadı yayınladığı Demokratikleşme Paketi'nde, özel okullarda Kürtçe eğitim hakkının tanınması, Türkçe'ye çevrilmiş Kürtçe yer adlarının iadesi, Kürtçe alfabedeki X, Q ve W harflerinin trafik levhaları ve kimlik kartlarında kullanılmasına müsaade edilmesi, Kürtçe seçim kampanyaları yapılmasına izin verilmesi ve Andımız'ın kaldırılması gibi hususlara yer vermiştir. Ancak çözüm süreci kapsamında atılan bu tür adımlar Kürt blok açısından tatmin edici bir boyutta olamamıştır.¹

Süreç ilerledikçe tarafların birbirlerine yönelik sarf ettikleri barış dili dışına çıkan söylemler sürecin gergin bir havaya hapsolmesine ve yer yer şiddet içeren eylemlere sahne olmasına yol açmıştır. Dolayısıyla bugün geli-

nen aşamada meydana gelen birtakım şiddet içeren olaylar bu gruplandırma bağlamında çözüm sürecini analiz etmeyi gerekli kılmaktadır. Zira çözüm süreci, bu yelpazede kriz evresini ve en kritik safhayı oluşturmaktadır.

Çatışma Çeşitlerinde “Kriz” Evresi

Çatışma çözümlerinin en temel noktalarından birisi çatışmanın “nasıl” yönetileceği hususudur. Zira çatışma, nasıl yönetilirse ona göre şekillenecektir. Daha açık bir ifadeyle, herhangi bir sebeple ve türde ortaya çıkan çatışma, iyi yönetilirse iyi, kötü yönetilirse kötü bir yöne doğru evrilecektir. Bahsedilen bu nokta, “Kürt Sorunu”nun çözümü noktasında ileri sürülen ve uygulama sürecine geçilen “Çözüm Süreci” aşamasının düzgün bir şekilde işleyişi ve verimli sonuçlar doğurabilmesi açısından oldukça önem taşımaktadır. Zira bahsedilen bu süreç, bugün meydana gelen birtakım süreci gelecek hadiseler neticesinde bir “kriz” evresine doğru evrilmiştir.

Çatışma çeşitlerinin gruplandırılışına ve bu yelpazede yer alıp en kritik safhayı teşkil eden “kriz” evresine kısaca değinmek faydalı olacaktır. Bu konuda çeşitli gruplandırmalara rastlamak mümkün olmakla birlikte, temelde üzerinde uzlaşılan tablo Heilderberg Institute for International Conflict Research (HIIC) tarafından 2009 yılında paylaşılan aşağıdaki gruplandırılmadır.

Çözüm sürecinin bugün geldiği nokta tam da bu kriz evresine tekabül ediyor diyebiliriz. Bu evre ne sistematik

Çatışma Yoğunlukları

Şiddet içermeyen (non-violent) çatışmalar			
Yoğunluk grubu	Yoğunluk seviyesi	Yoğunluğun adı	Tanımı
Düşük	1	Görünmez/gizli çatışma	Düşük yoğunluklu grupta yer alan bu aşamada şiddet kullanılmamakta ve yoğunluk düzeyi "1" olarak gösterilmektedir.
Düşük	2	Görünür çatışma	Düşük yoğunluklu bir grupta yer alır ve yoğunluk seviyesi olarak "2" ile gösterilir. Şiddetin kullanılmadığı ancak şiddet eylemlerinin kullanılmasına yol açabilecek önlemlerin yer aldığı bir aşamadır. Örneğin sözlü baskı, açıkça şiddet uygulamakla tehdit etme, ekonomik yaptırımların uygulanması gibi.
Şiddet içeren (violent) çatışmalar			
Orta	3	Kriz	Orta düzeyde şiddet yoğunluğu içeren bu aşama, yoğunluk seviyesi olarak "3" ile gösterilmektedir. Kriz gergin bir durumda olup, taraflardan en az birinin ani gelişen olaylarla şiddete başvurmasına yol açabilir. ² Bu aşamada atılacak adımlara bağlı olarak, bir diğer ifadeyle krizin nasıl yönetildiğine bağlı olarak, iyi yönetilemeyen bir çatışmanın şiddetli kriz ve savaş safhalarına geçme ihtimali yüksektir. Süreç şiddetli krize doğru evrildikçe çatışan taraflar kontrolü önemli ölçüde kaybeder ve çözüm fırsatları daha ziyade dış dinamiklere bağlı duruma gelebilir. Yine bu safhada üst düzey sivil yöneticiler süreci kontrol edebilir ve barış çalışmalarını zorluklara rağmen sürdürebilirler. ³
Yüksek	4	Şiddetli kriz	Yüksek düzeyde şiddet yoğunluğu içeren bu aşama yoğunluk seviyesi olarak "4" ile gösterilmektedir. Organize bir şekilde şiddetin kullanıldığı bir evredir.
Yüksek	5	Savaş	Organize ve sistematik bir şekilde şiddetin kullanıldığı bir şiddetli çatışma halidir. Çatışan taraflar duruma göre yoğun önlemler alırlar. Bu tür çatışma türünün sonuçları yıkıcı ve uzun sürelidir. ⁴

Çözüm sürecinin bugün geldiği nokta tam da bu kriz evresine tekabül ediyor diyebiliriz. Bu evre ne sistematik bir şiddetin varlığından ne de tam anlamıyla barışın sağlandığı, ateşkesin olduğu bir evredir.

bir şiddetin varlığından ne de tam anlamıyla barışın sağlandığı, ateşkesin olduğu bir evredir. Her iki yöne ve duruma da kayma ihtimali yüksektir. Bu aşamada belirleyici olan, çözüm amacıyla birleşmiş ya da en azından söylem bazında çözüm noktasındaki iradelerini beyan etmiş tarafların eylem ve söylemleridir. Zira oldukça

hassas bir dengede bulunan bu kriz aşamasını bir alt ya da üst noktaya taşıyacak olan faktörlerin başında, süreçteki aktörlerin rolleri gelmektedir. Nitekim çözüm süreci geldiği son nokta itibarıyla belirsiz ve ağır aksak bir işleyiş içerisinde. Hem yöntem hem de içerikle ilgili belirsizlikleri bünyesinde barındırmaktadır. Ö-

Çözüm süreci ile başlangıçta hedeflenen ve belli düzeyde uygulanabilen çatışmasızlık hali ve ateşkes süreci, son dönemde meydana gelen birtakım şiddet içerikli olaylar sebebiyle sekteye uğramış, yaşanan olaylar bir yerde sürecin “güvenleştirilmesine” yol açmıştır denilebilir.

neğin şu ana dek çözüm sürecinden ne beklediği net bir şekilde ortaya koyulabilmiş değildir. Yani bu süreç Kürtlerin beklediği hak ve hukuklarını teslim edecek mi ya da diğer bir cepheden PKK ne zaman ve hangi aşamada silah bırakacak? Bu sorulara net cevapların bulunamadığı belirsizlik durumu beraberinde ağır aksak işleyişi getirmiştir. Bu belirsizliğin ortadan kalkması ile yani hangi adımlara karşılık hangi adımların atılacağı hususu bilinirse, Kürtlerin “devlet yine bizi kandırıyor”, Türklerin de “bunlar aldı başını gidiyorlar, bizim askerimizi orada öldürüyorlar” şeklindeki endişeleri ortadan kalkacaktır.⁵

Kürt Sorununda Gündeme Gelen Son Olaylar: Kriz Evresi

Çözüm süreci ile başlangıçta hedeflenen ve belli düzeyde uygulanabilen çatışmasızlık hali ve ateşkes süreci, son dönemde meydana gelen birtakım şiddet içerikli olaylar sebebiyle sekteye uğramış, yaşanan olaylar bir yerde sürecin “güvenleştirilmesine” yol açmıştır denilebilir. Son dönemde yaşanan hadiselerin ve akabinde gündeme gelen söylemlerin birkaçına bakmak bu kanaate varmamıza yardımcı olacaktır.

Genelkurmay Başkanlığı tarafından yapılan açıklama doğrultusunda, 25 Ekim’de sivil giyimli üç askerin Hakkâri Yüksekova’da ve ertesinde 1 astsubayın da Diyarbakır’da PKK mensubu üç terörist tarafından şehit edilmesi⁶ üzerine Halkların Demokratik Partisi (HDP) tarafından

yapılan, “23 Ekim’de Kağızman’da 3 HPG gerillasının infazından sonra Yüksekova’da 3 asker öldürüldü. Yaşananlardan dolayı üzgün ve kaygılıyız. Çünkü Türkiye’de yeniden çatışmaların yaşanacağı, canlarımızın yitirileceği bir döneme doğru yaklaşıldığını hissediyoruz”⁷ açıklaması sürecin kriz evresinde oluşunun işaretlerinden yalnızca birisidir.

4 Kasım’da HDP meclis üyesi Ahmet Karataş’ın parti genel merkezi önünde uğradığı bıçaklı saldırı da HDP-Hükümet arasında gerilim unsurlarından birisi olmuştur. HDP tarafından yapılan “Açıkça partimiz hedef alınmıştır. Bu saldırı günlerdir partimize yönelik sürdürülen linç kampanyasının bir sonucu olarak yaşanmıştır.”⁸ Hükümeti, HDP’ye yönelik açıklamalarını bir kez daha gözden geçirmeye davet ediyoruz” şeklindeki açıklama bunu net bir şekilde ortaya koymaktadır.⁹ Başbakan Davutoğlu yaşanan bu hadiseler sonrasında çözüm süreciyle ilgili olarak, kararlılıklarının devam ettiğini belirtmiş ancak “karşı tarafın beklentisi kamu düzenine zarar vererek ülkenin doğusunda *de facto* bir durum yaratmaksa, biz buna asla izin vermeyeceğiz” demiştir.¹⁰ Bunun dışında, Hükümet Sözcüsü Bülent Arınç’ın “sürece mecbur ve mahkum değiliz”, “çözüm süreci biterse İmralı da altında kalır” türünde açıklamaları üzerine, HDP’li Sırrı Süreyya Önder’in buna “sürece hem mecbur hem de mahkumuz”, “Bir daha sayın Öcalan’a saygısızlık etmeyi aklınızdan dilinizden geçirmeyin” şeklindeki cevabına¹¹ karşılık

31 Ekim'de Cumhurbaşkanı Erdoğan Paris ziyareti esnasında yaptığı açıklamada, barış sürecinin ona zarar vermeye dönük tüm çabalara rağmen devam edeceğini, bu saldırıların onların yönünü ve pozisyonunu değiştiremeyeceği ifadesi¹², ortak bir çözüm ya da barış algısının olmadığını göstermesi dışında, barış dilinin de henüz sürece hakim olamadığı ve barışın sağlanmasındaki gerekli birtakım değerlerin içselleştirilemediğini göstermektedir. Her şeye rağmen sürecin devam ettirileceği, en azından süreci bitirecek tarafın hükümet kanadı olmayacağı vurgusunun yanında süregiden karşılıklı restleşmeler bunun göstergeleridir. Milliyetçi bloğun sürece bakışı ise, sürecin toplumsal ayrışmayı hızlandırmasının yanı sıra, PKK'dan kaynaklanan güvenlik tehdidini arttırdığı ve çözülmeyi hızlandırdığı yönündedir. Yine bu bloğa göre, Türkiye'nin terörle mücadeleyi durdurmuş olması, PKK'nın Suriye'nin kuzeyinde bir hâkimiyet alanı oluşturmasına yol açmıştır. Ayrıca bu bölgede sağladıkları egemenlik sebebiyle örgütün özgüveni artmış ve artık örgüt belli bir coğrafyayı yönetebileceği inancına sahip olmuştur.¹³

Süreçteki temel kırılma noktasını da bu Kobani olayları özellikle de 6-7 Ekim olayları oluşturmuştur. IŞİD'in Kobani'deki işgalleri sadece Kobani'yle sınırlı kalmamış, Türkiye içerisinde de birtakım huzursuzluklar ve gerginlikler yaratmıştır. ABD'nin Türkiye'ye bölgeye girmesi noktasında baskı yapmasının yanı sıra, Türkiye'de gittikçe öfkeli hale gelen Kürtler çeşitli şehirlerde eylemler dü-

zenlemişlerdir. Eylemler sonucu 6 ilde sokağa çıkma yasağı ilan edilmiş,¹⁴ 50'ye yakın insan hayatını kaybetmiştir. Yayman'ın ifade ettiği üzere, "Kobani olayları tam anlamıyla fay hatlarını tetiklemiş, süreç ciddi bir duraksama yaşamış, hükümet ile HDP arasında süreç başladığından bu yana ilk defa güven krizi yaşanmıştır."¹⁵

Bölgede IŞİD'e karşı ABD ve müttefikleri tarafından yüzlerce hava saldırısı düzenlense de bu ülkeler kara kuvvetlerini bölgeye göndermeye yanaşmamışlar, bunun yerine bölgedeki yerel güçleri destekleme ve eğitme yoluna gitmişlerdir.¹⁶

IŞİD'in saldırılarıyla birlikte gittikçe gündeme oturan ve 6-7 Ekim olayları sonrasında Rojova bölgesinin üç kantonundan biri olan ve Cezire ile Afrin kantonlarının arasında yer alan Kobani konusunda artış gösteren protesto gösterileri de çözüm sürecini etkileyen önemli gelişmelerden olmuştur. IŞİD'in Kobani'ye yönelik saldırılarına tepki olarak ülke çapında yapılan protesto gösterileri çözüm sürecinin akıbeti tartışmalarını da beraberinde getirmiştir.¹⁷ Suriye krizinde Türkiye'nin rasyonel bir politika takip edememiş olması, güney bölgesi Kobani'de IŞİD'in artan saldırılarına kapı aralamıştır. Türkiye içerisindeki Kürt muhalefetin Kobani'ye karşılık çözüm sürecine ipotek koymasına üzerine ve 6-7 Ekim olayları sonrasında içeride HDP ve PKK'nın açıklamaları ile sıkışan Türkiye, Irak Kürtleri'nin Kobani'ye geçişine koridor açarak destek vermiştir. Bu şekilde en azından içeride biraz elini rahatlatma politikasına yönelmiştir.

Süreçteki temel kırılma noktasını da Kobani olayları özellikle de 6-7 Ekim olayları oluşturmuştur.

Suriye krizinde Türkiye'nin rasyonel bir politika takip edememiş olması, güney bölgesi Kobani'de IŞİD'in artan saldırılarına kapı aralamıştır. Türkiye içerisindeki Kürt muhalefetin Kobani'ye karşılık çözüm sürecine ipotek koymasına üzerine ve 6-7 Ekim olayları sonrasında içeride HDP ve PKK'nın açıklamaları ile sıkışan Türkiye, Irak Kürtleri'nin Kobani'ye geçişine koridor açarak destek vermiştir.

Kobani olayları Kürt siyasi hareketi ve muhalefetinin gözünden de bir dönüm noktasına işaret etmektedir.

Kobani olayları Kürt siyasi hareketi ve muhalefetinin gözünden de bir dönüm noktasına işaret etmektedir. Örneğin Kürt muhalefetinden yazar Sıdkı Zilan bu durumu “Kobani bu haliyle bile Kürdistan tarihinde bir dönüm noktasını teşkil edecek kadar olaylara tanıklık etti ve birçok şeyin deşifre olmasını da sağladı” sözleriyle ifade etmektedir. Zilan’a göre, Halepçe, Enfal, Roboski ve son olarak Kobani Kürdistan halkını ve onların dostu olan halkları son derece rahatsız etmiştir.¹⁸ Yeğen’in ifade ettiği üzere Kobani olaylarında Türkiye’nin aldığı tutum Kürtlerde “bu devlet bizim canımıza susayan katillerle karşı karşıya geldiğimiz anda bile böyle yüzünü çevirip bize bakan bir devlet değil” algısı yaratmıştır.¹⁹ Ancak bu aşamada vurgulanması gereken bir durum ise, Türkiye’nin Irak Kürtleri’nin Kobani’ye geçişi için koridor açmasının Kürtler açısından algılanış ve yorumlanış biçimidir. Örneğin Zilan bir yazısında “Güney Kürdistan milli meclisi Kobani’ye peşmerge gönderme kararı aldı ve bunu fiiliyata

geçirdi. Oysa içişlerinde özgür olan Kürdistan Federe Bölgesi, dışişlerinde Bağdat-Irak’a bağlıydı ve bu karar ile fiilen bağımsızlığını elde etmiş oldu. İşin güzel yanı Türkiye’nin peşmergeye geçiş kolaylığı sağlaması ve fiilen bağımsızlığı teyit etmesidir” diyerek süreçten ve gelişmelerden nasıl farklı bir algı ve beklenti içinde olduğunu göstermektedir.²⁰ IŞİD’in Kobani saldırılarını protesto eylemlerine katılan HDP Grup Başkanvekili Pervin Buldan’ın “Bölge Kürt halklarının tamamı Kobani’ye sahip çıkacaktır. İmralı ile yapılan görüşmelerde de bu dile gelmiştir. Kobani düşerse çözüm süreci de biter” şeklindeki açıklamaları²¹ yaşanan bu süreçte çözüm sürecinden beklentilerin farklı olduğunu daha doğru bir ifadeyle çözüm sürecinden anlaşılması gerekenin bu olmadığını göstermektedir. Dolayısıyla tarafların ortak zeminde buluşmak yerine farklı beklentiler üzerinden ayrışması, süreçteki negatif gidişatın ve krizdeki derinleşmelerin göstergelerindendir.

Sonuç

Son kertede yıllarca süreden şiddet sarmalından çıkıp uzlaşma ortamına geçebilmek için yapılması gereken, tarafların kullandıkları dile, yaptıkları açıklamalara dikkat etmeleri iken, yukarıda bahsettiğimiz bu örneklerden de görülebileceği üzere, bugün kullanılan dil çözüm süreci açısından farklı bir boyutu ifade etmektedir. Tüm yaşanan krizlerin çözümünde olduğu gibi, Kürt sorununun çözümü de son derece hassas politikaları, söylem ve eylemleri gerekli kıldığından, bugün yaşanan süreçte yer yer süreci tehdiye yönelik sözler, karşılıklı restleşmeler sürecin içinde bulunduğunu düşündüğümüz “kriz” evresinin yönetilişinde şüphesiz negatif değerler kaydetmekte ve bu süreci daha yoğun şiddet içeren şiddetli kriz evresine doğru iteleme potansiyeli taşımaktadır. International Crisis Group (ICG)’un yayınladığı raporda, sürecin düzgün işleyişi için, 2009’da duraksayan Demokratik Girişim’de yapılan aynı hataları tekrar etmeyecek şekilde adım adım hazırlanmış detaylı bir yol haritası, sosyal etkileşim, net zaman dilimlerinin olması oldukça önem taşımaktadır.²² Yine çatışma çözümlerinde tarafların barış noktasındaki samimiyeti, rekabetten ziyade işbirliğine odaklanmaları, ortak çaba göstermeleri, her iki tarafın da kazan-kazan anlayışı çerçevesinde hareket edip barışçıl adımlar atması oldukça önemlidir.²³

Ancak burada vurgulanmak istenen nokta, her iki tarafın da makul olması gerektiği hususudur. Zira barış süre-

cinin anlamı ve etkili olması karşılıklı atılacak adımların uyumu ile mümkün olabilecektir. Yoksa bu süreçten anlaşılması gereken, bir tarafın isteğini karşı tarafın yerine getirmesi ya da tek taraflı tavizler verilmesi olmamalıdır. Böylesi bir süreç, barışı sağlamaktan ziyade, bir tarafın isteklerini diğerine dayatması olur. Nitekim gerçek bir barışın kapsamı, her ne kadar ideal bir bakış olarak değerlendirilse de tüm tarafların da memnun olacağı bir barıştır. Şüphesiz ki bunu başarmak kolay değildir ancak, girilen böylesi bir yolda bilinçli ve sağlam adımlar atabilmek, her daim tutarlı politikalar izleyebilmek, tüm tarafların da beklentilerine olabildiğince kulak verebilmek, olgunlaşmamış hususlarda aceleci olmayacak şekilde zamanı doğru kullanabilmek, planlı programlı olup iyi düşünüp değerlendirerek birtakım sözleri süreçte sarf edebilmek tüm taraflar açısından elzem noktalardır. Barış sürecinin içselleştirilmediği, bu süreci yalnızca bir tuttuğunu koparabilme umudu olarak görme durumu şüphesiz bu sürecin mantığının anlaşılmadığı anlamına gelir ki bunlar da yalnız günü kurtarabilir.

Çözüm süreçleri tarafları ortak bir masa etrafında buluşturan ancak bu noktadan sonra da tarafların restleşmelerden, sert bir dil kullanmaktan, sürekli pazarlık yoluna gitmekten uzak kaldığı, çözüm sürecinin özünü kavradıkları bir aşamada olursa değer kazanacak ve de verimli sonuçlara ulaşabilecektir.

Tüm yaşanan krizlerin çözümünde olduğu gibi, Kürt sorununun çözümü de son derece hassas politikaları, söylem ve eylemleri gerekli kıldığından, bugün yaşanan süreçte yer yer süreci tehdiye yönelik sözler, karşılıklı restleşmeler sürecin içinde bulunduğunu düşündüğümüz “kriz” evresinin yönetilişinde şüphesiz negatif değerler kaydetmekte ve bu süreci daha yoğun şiddet içeren şiddetli kriz evresine doğru iteleme potansiyeli taşımaktadır.

SONNOTLAR

- 1 Michael M. Gunter, "The Turkish-Kurdish Peace Process Stalled in Neutral", *Insight Turkey*, Vol. 16, No. 1, 2014, pp.19, 21-22.
- 2 "Conflict Barometer 2009", HIIK, (Erişim) http://www.hiik.de/en/konfliktbarometer/pdf/ConflictBarometer_2009.pdf (09.12.2014), p.84.
- 3 Nezir Akyeşilmen, "Çatışma Yönetimi: Kavramsal ve Kuramsal Bir Analiz", Barış Konuşmak: Teori ve Pratikte Çatışma Yönetimi, 2013, Odtü Yay., ss. 25-30.
- 4 "Conflict Barometer 2009", HIIK, (Erişim) http://www.hiik.de/en/konfliktbarometer/pdf/ConflictBarometer_2009.pdf (09.12.2014), p.84.
- 5 Mesut Yeğen, Çözüm Süreci Söyleşileri Serisi 1, UKAM Yayınları, Aralık 2014, s.8 ve 12.
- 6 "Hakkâri'de Askere Saldırı: 3 Şehit", *Milliyet*, 25 Ekim 2014; "Kışanak: "Süreçte Bir Sıkıntı Olduğu Görülüyor", *CNN Türk*, 30 Ekim 2014.
- 7 "PKK Saldırısı: Üç Asker Şehit", *Hürriyet*, 26 Ekim 2014.
- 8 "HDP Meclis Üyesi, Parti Binası Önünde Bıçaklandı", *Zaman*, 5 Kasım 2014.
- 9 "HDP İl Binası Önünde Saldırı!", *Sözcü*, 4 Kasım 2014.
- 10 "Gov't Reaffirms will to Go Ahead with Peace Process, Calls on HDP to Adopt Peaceful Policies", *Hürriyet Daily News*, Nov. 4, 2014.
- 11 "Sürece Hem Mecbur Hem Mahkûmuz", *Aljazeera*, 3 Kasım 2014.
- 12 "Turkey's Erdogan Says Kurdish Peace Process will Continue Despite Unrest", *Reuters*, Oct. 31, 2014.
- 13 Mehmet Akif Okur, "Süreç ve Milliyetçiler: Milletle Müzakere, Terörle Akıllı Mücadele" *Aljazeera*, 19 Aralık 2014.
- 14 "Türkiye ve ABD: Kobani Düştü Düşüyor", *The Wall Street Journal*, 8 Ekim 2014.
- 15 Hüseyin Yayman, "6-8 Ekim Olayları Süreci Nasıl Etkiledi?", *Vatan*, 9 Aralık 2014.
- 16 "Türkiye ve ABD: Kobani Düştü Düşüyor", *The Wall Street Journal*, 8 Ekim 2014.
- 17 "Doç. Dr. Altun: Çözüm Süreci Kobani Bahanesiyle Sonlandırılmamalı", *Milliyet*, 9 Ekim 2014.
- 18 Sıdkı Zilan, "Kobani Savaşları ve Kürdistan'ın Geleceği", *haberdiyarbakir.com*, 25 Ekim 2014.
- 19 Mesut Yeğen, Çözüm Süreci Söyleşileri Serisi 1, UKAM Yayınları, Aralık 2014, s. 9.
- 20 Sıdkı Zilan, "Kobani Savaşları ve Kürdistan'ın Geleceği", *haberdiyarbakir.com*, 25 Ekim 2014.
- 21 "Pervin Buldan: Kobani Düşerse, Çözüm Süreci Biter!", *Cumhuriyet*, 7 Ekim 2014.
- 22 Salih Doğan, "On Verge of Cliff: Kurdish Peace Process", *Today's Zaman*, Nov. 15, 2014.
- 23 Atilla Sandıklı, Erdem Kaya, "Çatışma Çözümü ve Türkiye'de Kürt Meselesi", *Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri*, Bilgesam Yayınları, s. 399.

Ortadoğu Çalışmaları Merkezi [ORMER] Sakarya Üniversitesi'ne ait bir birim olup aynı zamanda da Ortadoğu üzerine çalışan akademisyenleri bir araya getiren Türkiye'deki en büyük merkezdir. 2013'te kurulan ORMER, sistematik bir şekilde Ortadoğu çalışmaları yürütmesinin yanı sıra 25 kişinin üzerindeki kadrosuyla değişik lisansüstü programlarını da yürütmektedir.

Sakarya Üniversitesi
Esentepe Kampüsü 54187 Serdivan / SAKARYA
+90 264 295 3602
ormer@sakarya.edu.tr